

מראי מקומות- מכות כ'

פאת הראש הוא להשמיענו הי ניהו פאת הראש. והריטב"א כ' דנקט קרח קרחה להשמיענו דקורח זמנין דחייב אפי' בהתראה א' על כל קרחה וקרחה, ושחייב על הקפה ב' ועל הזקן ה', ובשריטה קמ"ל דחייב ה' על שריטה א' לה' מתים. והערוך לנר כ' דהחידוש דקרחה הוא דחייב על כל הראש, אע"ג דבישראל לא כתיב אלא בין עיניכם.

(ה) **שרט שריטה א' על ה' מתים, וכו'-** כ' הראש"ש (ב'-ג') דמה דלא תני במתני' דקרח ה' קרחות על מת א' חייב ה' כמו דקתני בשריטות, היינו משום דלא ה' יכול לשנות להיפוך, לענין קרח קרחה א' על ה' מתים, דהא הדין הוא שאינו חייב ה', דרק לענין שריטה כתיב לנפש לרבות, ואין ריבוי בקרחה. אולם כ' החינוך (תס"ח) "מדיני המצוה, מה שאמרו ז"ל שהקורח קרח א' על ה' מתים לוקה ה'". וכ' המג"ח שם (ב') לתמוה מנין זה להחניוך, דהא אין שום ריבוי ע"ז, והניח בצע"ג. וע' בהגהות שם בהוצאת מ"י דהביאו מביאור הגר"א בשו"ע (יו"ד ק"פ, י"ג) דבתוספתא מבואר כשי' החינוך.

(ו) **ר"א אומר אם ניטלו כולן כא' אינו חייב אלא א'-** ע' בתוס' בשבועות (ג. ד"ה חדא) דכ' דמה דרבנן ס"ל דחייב על כולם אפי' בלא דרשה מיוחדת דחייב על כ"א בעצמו, היינו משום דס"ל דסברא הוא דפאות מחלקות, ור"א ס"ל דפאות אינן מחלקות. וכ' תוס' דלפי"ז כל המח' הוא בהתראה א' (וכמש"כ הריב"ן כאן), דאילו ה' כמה התראות לא ה' פליג ר"א. אבל הריטב"א שם כ' דאם בפאות מחלקות פליגי, יתכן דנח' בב' התראות, דאף רבנן לא מחייב תרתי אא"כ יש ב' התראות, ור"א ס"ל דאפי' בב' התראות אינו חייב אלא א', דסכ"ס חד לאו הוא. וע' בריטב"א כאן שכ' ד"כולן כא'" היינו בלא הפסק, דהא לא יתכן לעשות שתיהן בב"א ממש [וצע"ק, שהרי לכאור' יתכן לפרש כהריב"ן כאן, שעשה בבת אחת ב' פאות בב' ידיו, ואולי ס"ל להריטב"א דאינו חייב ביד שמאל, שהרי אינו כדרך, וצ"ע], ולדבריו י"ל דמה דס"ל לר"א דחייב א' אף בב' התראות, היינו משום דהוי מעשה א' [אולם ע' בהגהות בהריטב"א בשבועות בהוצאת מה"ק, דפי' דכוונת

(א) **שאלו בתחלה אכלה אינו לוקה אלא אחת-** דהיינו, משום טבל. והק' הערוך לנר, הא מבואר בסנהדרין (פ"ג), וכ"כ רש"י בריש פרקין, וכן מבואר דעת הרמב"ם, דלאו טבל לתרומה הוא ולא יחללו את קדשי בני ישראל. ואילו הלאו טבל למעשר הוא לא תוכל לאכול בשעריך, כדאמרי' לעיל, וא"כ למה בתחלה אינו לוקה אלא א', הרי סכ"ס יש ב' לאווין חלוקין לטבל דתרומה ולטבל דמעשר, וא"כ ילקה שתים. וכ' דכיון דאסור להקדים הפרשת מעשר להפרשת תרומה, א"כ הו"ל כלא נגמרה מלאכתו לענין מעשר, ואינו לוקה משום טבל למעשר [אולם עדיין ק"ק, דהא אפי' אם אסור לעשות כן, מ"מ מהני, כדמבואר בכמה דוכתי, וא"כ איך שיך לדמות זה ללא נגמרה מלאכתו, וצ"ע].

(ב) **וקסבר מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין-** כ' הריטב"א ד"כמי שהורמו דמיין בזו ודכותה דהוי לחומרא, דאילו לקולא לא אמרי' כמי שהורמו דמיא, דא"כ אין אדם מתחייב לעולם משום טבל, וזה פשוט". וע' באחיעזר (ג', ס"ג, ג', והובאו דבריו בהגה' בהוצאת מה"ק) שכ' דכוונת הריטב"א לענין דיני איסור, דלעולם לא אמרי' דכמי שהורמו דמיין אלא לחומרא. אבל לענין דיני ממון, לעולם אמרי' דכמי שהורמו דמיין, אפי' לקולא.

(ג) **רבינא אמר כגון דנקיט לי' בקניא-** פי' ריב"ן, דהחידוש דלוקה שלש הוא בכגון דנקיט לי' בקניא, וקמ"ל דכמאן דרואה פני החומה הוא, ולוקה משום לא תוכל לאכול אי הדר ארחקי' ואכלי'. וכ' תוס' דלוקה "כשאוכלו במקומו, דעדיין אינו בפנים לגמרי". וכ' המהרש"א דס"ל לתוס' דלעניין ראיית פני הבית הו"ל מלואו, אבל לענין אכילה מקרי חוץ לחומה. וכ' דלא ניחא לי' בפי' הריב"ן דהדר ארחקי', דלשון הגמ' משמע דאוכלו שם [ועכ"פ לפי הריב"ן משמע דהוי כפנים לגמרי, ומותר לאוכלו שם. ולכאור' צ"ל לפי תוס' דהאיש עומד בפנים ואוכל המ"ש כשהמ"ש בחוץ, דאם האיש עצמו יצא חוץ לחומה, לכאור' פשוט הוא דחשיב אכילה בחוץ].

(ד) **הקורח קרחה וכו'-** יש לעי', מהו החי' בכל הני דלוקין, הרי לאווין מפורשים בתורה הם. וכ' הריב"ן (לפי פי' הב"ח) דמה דנקט מקיף

אינו חייב אלא א', וכאן אפי' בלא הפסק בינתיים חייב על כל א' וא'.

(י) **ודבר זה אפי' בחול אסור משום שנא' לא ילבש גבר שמלת אשה- כ' הריטב"א** דלשון "משום שנא'" משמע דלאו איסור תורה הוא אלא איסור דרבנן, ואתיא כרבנן דפליגי עלי' דראב"י בנוזר וס"ל דרק בבגדים המיוחדים לאשה אי' איסור תורה דלא ילבש. אולם כ' דאולי הגמ' כאן אתי כש' ראב"י, ולא דק בלישני', ובאמת איסור תורה הוא.

(יא) **זה המשוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו-** ובענין שיעור החיוב, כ' הנמוקי יוסף (ד: בדפיו) בשם האבי העזרי דיש תולש ב' שערות וחייב משום מקיף, אלמא דבב' שערות סגי לחייבו. אולם ש' הרמב"ם הוא דהאיסור הוא רק כשמניח שם רק פחות מארבעים שערות. וע"ע בזרע אמת (ח"ג, בהג' ליו"ד סי' קפ"א, עמ' קצג) שהביא דמדברי הריב"ן וכן מדברי הריטב"א משמע דצריך להשוות המצח עם הפדחת, ולכן כל זמן דמשאיר שם שום שער, אינו עובר.

(יב) **א' המקיף וא' הניקף לוקה- פי' הריב"ן** או משום דלא תקיפו משמע לא תניחו להקיף, או משום דלא תקיפו היינו לשון רבים. והוסיף הריטב"א, דאף דאורחי' דקרא זמנין לכתוב בלשון רבים, שאני הכא דהדר כתב בלשון יחיד, ולא תשחית את פאת זקנך, וא"כ ע"כ מש"כ לא תקיפו בלשון רבים לדרשה הוא.

(יג) **מאן דאכלי תמרי בארבילא לקי- כ' הריטב"א** בשם הרמ"ה דאף דודאי עובר הלאו, מ"מ קו' גמ' הי' אהא דלוקה, כיון דלא עשה מעשה, אלא דנהנה ממעשה חבירו, והוי כמו מי שאכל פירות שחבירו ליקט ביו"ט, שנהנה ממעשה עבירה של חבירו. והוסיף הריטב"א דודאי גוזמא הוא לאלומי קושייתו, שאי"ז דומה כ"כ, שהרי כאן ודאי עבר העבירה, רק בלא מעשה, אבל התם לא עבר האוכל כלום. וע"ע בערוך לנר מש"כ להק' על פי' הריטב"א, והוא פי' דאולי דרך המתגלח הי' לאכול תמרים בשעה שהי' מתגלח, והי' יושב בכלי כעין כברה לקבל השערות

הריטב"א לומר דחד לאו הוא עד שיקיף כולהו, דהיינו דמקיף רק א' הוי חצי לאו, ולדברינו אין מוכרח לומר כן, ולכאור' גם מדברי המשנה לא משמע כן, וע"ע. וע"ש עוד שהביא מ"א דס"ל לרבנן דנפקא לי' משריטה דחייב תרתי אפי' בהתראה א', וכ' הריטב"א דלא נהירא, דא"כ גם קרחה לילף משריטה, ולמה צריך קרא מיוחד לקרחה, אע"כ דאין ללמוד משריטה.

(ז) **ואינו חייב עד שיטלנו בתער- כ' הרא"ש (ב'- ג')** "אפאות זקן קאי, אבל הפיאות ראש לא בעינן תער, וכן משמע בגמ' דקאמר ואיזהו סוף ראשו, זה המשוה צדעיו לאחריו... ולא פירש בו גילוח של השחתה כמו בזקן אלא בהשוואה כל דהו משמע דחייב". וכן כ' הריטב"א (כא.) דפשטות הסוגיא משמע כן, אבל מסיק דאפי' בהקפת הראש אינו אסור אלא בתער (או במספרים כעין תער לר"א, וכ' הריטב"א דהמקפיד שלא להקיף ראשו או להשחית זקנו אפי' במספרים כעין תער, הר"ז משובח), וכן הביא מהתוספתא וההרמב"ם. וכ"כ הנמוקי יוסף (ד. בדפיו) בשם ר' ישעי' והרמב"ם.

(ח) **תלמוד לומר בראשם, לרבות כל הראש- הק' הגור ארי' (פ' אמור, כ"א, ה'),** הא כתיב בין עיניכם, ואיך מוציאתי הקרא מפשטי', ואף דצריכין בין עיניכם לדרוש לענין מקום הנחת תפילין, דצריך להיות בין עיניכם אבל במקום שער, מ"מ מהו ההכרח לדרוש כן ולהוציא הקרא לגמרי מפשטי'. ותי' דע"כ מה דכתיב אצל כהנים בראשם הוא להודיע דישראלים חייבים על כל הראש, דאל"כ, שלא יהא ישראל חייב אלא על בין עיניכם, לא נכתוב כלל גבי כהנים, ונלמוד כהנים מישראל, דלא גרע מישראל, ולפיכך ע"כ נלמוד לחייב על כל הראש בישראל [נו"ק, אדרבה, לימא דדוקא כהנים חייבים על כל הראש, וישראלים, דקל דינא מכהנים, חייבים רק על בין עיניכם, וע"ע].

(ט) **אלא בחדא התראה, מי מחייב- הק' הריטב"א,** ומאי קו', הרי כאן כתיב קרחה מיותר לדרשא זו, וא"כ אפי' אם אין כאן אלא התראה א', מ"מ שפיר חייב על כל קרחה וקרחה. ותי' דאינו מיותר כ"כ, דהא איכא לאוקמי' לג"ש דלעיל, וא"כ יתור כל דהו הוא, וא"כ ליכא לאפלוגי משום הא בינו ובין נזיר כ"כ, לומר דהתם אפי' בהפסק בינתיים

דמשמע דליכא אפי' איסור בדבר. אולם כ' הב"ח (ח') דלשון פטור זה שנקט הטור והרמב"ם, משמע רק דאינו לוקה, אולם איסורא שפיר איכא.

המתגלחים, וע"ז הק' האם לוקה משום שאכל תמרים בארבילא, הרי לא עשה שום מעשה אחרת.

(יד) במסייע ודברי הכל- ע' בנודע ביהודה (תנינא, או"ח ע"ו) שהק' על המגיד משנה (שכירות י"ג, ב'), שכ' בדעת הרמב"ם דכל היכא דשייך לעבור איזה לאו במעשה, אז אפי' אם עבר בלא מעשה, מ"מ לוקה. וא"כ, למה פסק כאן דדוקא מסייע לוקה, הרי כיון דשייך לעבור בסיוע, לימא דאפי' בלא מעשה לוקה. ותי' הנו"ב דלפי מסקנת הגמ', אין הביאור דעובר בלא סיוע, רק דע"י סיוע עובר במעשה, אלא דכל זמן שאינו מסייע אינו עובר בהלאו כלל, וכדברי הכסף משנה בביאור דברי הרמב"ם שם [ואף דלכאור' משמע מהגמ' דעובר אפי' בלא מעשה, וכנ"ל, י"ל דכל זה בהה"א של הגמ', דלא ידע דשייך מעשה כלל בניקף, אבל עכשיו דאמר' דע"י מסייע שייך ניקף במעשה, א"כ שפיר י"ל דבלא מעשה אינו עובר כלל]. אולם ע' בהשגת הראב"ד דכ' דאף דאינו לוקה בלא מעשה, מ"מ עובר. וע' במנחת חינוך (רנ"א, ד') שהביא דלפי שי' החינוך דכל היכא דשייך לעבור בלא מעשה, אז אפי' אם עובר במעשה אינו לוקה, צריכין לומר דמה דבמסייע לוקה, היינו רק באופן שלא הי' שייך להיות ניקף בלא הסיוע, ולכן שפיר לוקה עליו, אבל בלא"ה אינו לוקה.

(טו) במסייע ודברי הכל- פי' ריב"ן, מזמין השערות למקיה. ותמה בשו"ת רעק"א (קמא, צ"ו, ד"ה האמת), הרי מעשה זה לא הי' בעידן האיסור, אלא קודם לו, וא"כ מהכ"ת דזה נחשב מעשה כ"כ שיהי' נחשב שעשה הלאו ע"י מעשה, והניח בצע"ג. וכ' החזון איש (חו"מ ליקוטים סי' כ"ג לסוגיין) "ונראה דהחזקת הגוף במצב משונה מתכניתו הרגיל, כמו מרים ראשו יותר מרגילות האדם... חשיב כמחזיק דבר בידו, וכשמחזיק ראשו במקום זה אשר הוא נגד רגילות, וברצונו הוא מכריח את ראשו שלא לנטות מכאן, מקרי מעשה, ומ"מ לא מקרי מקיף, שאינו משתתף בפעולת הגילוח".

(טז) יכול אפי' שרט על ביתו שנפל וכו', ת"ל לנפש- כ' הטור (י"ד ק"פ, ו'), המשרט על צער אחר שבא לו, פטור". וכ' הבית יוסף דלשון "פטור" דנקט הטור לאו דוקא,